

**PREDLOG PLATFORME
ZA UČEŠĆE DELEGACIJE CRNE GORE KOJU PREDVODI PROF. DR BILJANA
ŠĆEPANOVIĆ, MINISTARKA NAUKE I TEHNOLOŠKOG RAZVOJA,
NA 67. REDOVNOM ZASIJEDANJU GENERALNE KONFERENCIJE MEĐUNARODNE
AGENCIJE ZA ATOMSKU ENERGIJU, BEČ, REPUBLIKA AUSTRIJA, 25-29. SEPTEMBAR
2023. GODINE**

Ministarka nauke i tehnološkog razvoja u Vladi Crne Gore, prof. dr Biljana Šćepanović, predvođiće Delegaciju Crne Gore na 67. Redovnom zasijedanju Generalne konferencije Međunarodne agencije za atomsku energiju, koje se održava u Beču, Republika Austrija, u periodu od 25-29. septembra 2023. godine.

Značaj saradnje:

Međunarodna agencija za atomsku energiju (IAEA) osnovana je 1957. kao svjetska organizacija pod sloganom „Atomi za mir“. Iste godine IAEA je potpisala sporazum o saradnji sa UN na osnovu koga podnosi izvještaje o svome radu Generalnoj skupštini UN i u određenim slučajevima Savjetu bezbjednosti. Formalno ne predstavlja specijalizovanu agenciju UN, ali se zbog uske saradnje sa Organizacijom tako tretira. Zadatak ove Agencije je da promoviše primjenu atomske energije u mirnodopske svrhe. Ima šest Odsjeka i to: Nuklearna energija, Nuklearne nauke i aplikacije, Sigurnost i bezbjednost, Tehnička saradnja, Zaštitne mjere i verifikacija i Menadžment. Ono po čemu je poznata široj javnosti jeste nadzor nad implementacijom Ugovora o neširenju nuklearnog oružja (NPT). Sjedište se nalazi u Međunarodnom centru u Beču, dok su sjedišta regionalnih kancelarija u Ženevi, Njujorku, Torontu i Tokiju.

Djelatnost Agencije odvija se, prije svega, kroz veći broj programa posvećenih raznim vidovima korišćenja atomske energije u miroljubive svrhe. U saradnji sa organizacijom za ishranu i poljoprivredu (FAO), programi Agencije obuhvataju istraživanja o korištenju radijacije i radioizotopa u proizvodnji poljoprivrednih proizvoda i uništavanju štetočina. Sarađujući sa Svjetskom zdravstvenom organizacijom (WHO), Agencija proučava niz pitanja iz oblasti nuklearne medicine, radiologije i onkologije. U oblasti fizike, programi Agencije, od kojih se neki izvode zajedno sa UNESCO, treba da doprinesu istraživanjima koja će eventualno naići na praktičnu primjenu. Da bi doprinijela napretku zemalja u razvoju, Agencija posebno stimuliše realizaciju naučnih i istraživačkih projekata u pravcu pronalaženja načina za ekonomičnije korišćenje resursa, posebno u zemljama u razvoju, u oblastima koje se prepoznaju kao prioritetne: nuklearne nauke, hrana i poljoprivreda, zdravlje ljudi, životna sredina, vodni resursi i nuklearna bezbjednost. Sarađujući sa nekim drugim međunarodnim organizacijama, Agencija radi na utvrđivanju standarda i preporuka o svim vidovima bezbjednosti rukovanja radioaktivnim materijalom. U oblasti informacija Agencija je formirala Međunarodni informacioni sistem u oblasti nuklearne energije (INIS) koji predstavlja svjetski katalog tehničkih informacija za miroljubivo korišćenje te energije. Nakon stupanja na snagu Ugovora o neširenju nuklearnog oružja, Agencija je obrazovala poseban Komitet za mjere obezbjeđenja, radi obavljanja zadataka predviđenih tim Ugovorom.

Nakon obnove državnosti, Crna Gora je u junu 2006. godine obnovila svoje punopravno članstvo u OUN postavši 192. članica, a krajem oktobra postavši punopravna članica IAEA. Takođe, Crna Gora je izvršila sukcesiju u odnosu na konvencije čija je strana ugovornica bila Državna zajednica, a čiji je depozitar Generalni direktor Agencije. U kontekstu usvajanja pravnih rješenja iz oblasti djelovanja Agencije Vlada Crne Gore je, 18. oktobra 2007, usvojila zaključak o potpisivanju Sporazuma o zaštitnim mjerama sa pratećim protokolima, koji predstavljaju sastavni

dio pravnog okvira uspostavljenog Ugovorom o neširenju nuklearnog oružja. Sporazum je potpisan u Beču, maja 2008. godine. Potvrđivanje Sporazuma i pratećih protokola, u skladu sa Nacionalnim programom za integraciju Crne Gore u EU 2008-2012, realizovano je 2010. godine. Od tada do danas Crna Gora je pristupila i Zajedničkoj konvenciji o sigurnosti upravljanja potrošenim gorivom i sigurnosti upravljanja radioaktivnim otpadom (2010.) i Protokolu o izmjenama i dopunama Bečke konvencije o građanskoj odgovornosti za nuklearne štete (2011), kao i drugim relevantnim međunarodnim dokumentima od značaja za saradnju.

Kao punopravna članica Agencije Crna Gora je po prvi put septembra 2007. godine učestvovala na Generalnoj konferenciji IAEA. Generalna konferencija (GK IAEA) predstavlja multilateralni forum na kome se uporedo sa plenarnim zasjedanjem održava niz regionalnih i bilateralnih sastanaka. Spektar tema koje su predmet rasprave plenuma i Komiteta svih članica GK IAEA kreće se od tehničke saradnje do političke polemike oko uspostavljanja zona slobodnih od nuklearnog oružja (pitanje uspostavljanja tzv. NWFZ na Bliskom Istoku i postojanje nuklearnih kapaciteta Izraela), te rasprava oko kriza u svijetu, posebno onih u kojima postoje prijetnje za upotrebu nuklearnog naoružanja. Činjenica da je za Generalnu debatu prijavljeno uvijek preko 100 govornika, dovoljno govori o značaju koji se pridaje prezentaciji dostignuća članica u oblasti upotrebe nuklearne energije u mirnodopske svrhe. Takođe, saradnja sa IAEA ima i svoju političku konotaciju, koja je posebno vidljiva u oblasti primjene Sporazuma o zaštitnim mjerama i Dodatnog protokola. Stavovi država u pogledu situacije u Sjevernoj Koreji i na Bliskom Istoku ogledaju se ne samo u pozivima na saradnju, nego i u učešću u formulisanju pojedinačnih rezolucija i njihovom izglasavanju. Iako je Crna Gora ne-nuklearna zemlja i iako je saradnja sa Međunarodnom agencijom za atomsku energiju većim dijelom tehničkog karaktera, učešće na Generalnoj konferenciji ima svoj politički značaj. Evropska unija i njene članice su aktivni učesnici diskusija o nuklearnim izazovima na Korejskom poluostrvu i Bliskom Istoku. Takođe, EU je predlagač rezolucija čije usvajanje vrlo često podliježe proceduri glasanja umjesto aklamacije. Od država kandidata i partnera se očekuje da u svojim istupanjima podrže EU stavove, kao i da glasaju o rezolucijama i amandmanima u skladu sa stavovima Unije.

Tokom 52. redovnog zasjedanja Generalne konferencije, 30. oktobra 2008, potpisan je Okvirni program za zemlju (CPF), između Vlade Crne Gore i Međunarodne agencije za atomsku energiju. Programom su bila definisana tri prioriteta u saradnji i to: Zaštite životne sredine, medicina - oblast onkologije (radioterapija) i nedozvoljeni prekogranični promet nuklearnog i ostalog radioaktivnog materijala. Drugi po redu Okvirni program za saradnju Crne Gore sa Međunarodnom agencijom za atomsku energiju potpisan je 29. oktobra 2014. godine. Dokumentom je definisano pet prioritarnih oblasti saradnje i to: nuklearne nauke i aplikacije, održivi razvoj i životna sredina, zdravlje ljudi, zaštita od zračenja, nuklearna bezbjednost i sigurnost i razvoj ljudskih resursa. Potpisivanje trećeg Okvirnog programa za saradnju Crne Gore i Međunarodne agencije za atomsku energiju, za period 2022-2027. godina, planirano je tokom trajanja 66. Redovnog zasjedanja Generalne konferencije.

Koordinaciju saradnje Crne Gore i Agencije u Beču preuzelo je, počev od maja 2022. godine, Ministarstvo nauke i tehnološkog razvoja. Tokom pregovora vodjenih u 2012. godini između Crne Gore i Evropske komisije u okviru Poglavlja 25 »Nauka i istraživanje«, po preporuci Evropske komisije, saradnja Crne Gore sa Međunarodnom agencijom za atomsku energiju uspješno je obrađena kroz tematsku oblast »EUROATOM«. Poglavlje je otvoreno i privremeno zatvoreno na Međuvladinoj konferenciji održanoj 18. 12. 2012. u Briselu.

Programi tehničke saradnje predstavljaju najznačajniji i najintenzivniji oblik saradnje naše zemlje sa Međunarodnom agencijom za atomsku energiju. Sprovode se u dvogodišnjim-trogodišnjim ciklusima, kroz realizaciju nacionalnih i regionalnih/interregionalnih projekata.

Crna Gora, na osnovu iskazanog interesovanja institucija, učestvuje u projektima koji se odnose na medicinu, biotehnologiju, poljoprivredu, životnu sredinu, veterinu, kulturno nasljedje.

Od 2007. godine do danas, Crna Gora je imala ukupno 19 projekata nacionalnog karaktera, u vrijednosti od skoro 5 mil EUR, veliki broj regionalnih projekata pod kojim je nabavljana sitnija obuka a vršene su i obuke kadra iz Crne Gore u inostranstvu, te realizovane ekspertske misije. Ovom saradnjom osnaženi su istraživački i tehnički kapaciteti crnogorskih institucija, kako u opremi, tako i u ljudstvu, a posebno treba potencirati nabavku kapitalne opreme za KC CG/IJZ, te opremanje drugih naučnih institucija u Crnoj Gori iz oblasti veterine, biotehnologije, zaštite životne sredine.

Tokom trajanja Generalne konferencije planirani su sastanci na visokom nivou i to sa zamjenicima generalnog direktora Međunarodne agencije za atomsku energiju za oblast tehničke saradnje, prvenstveno zbog odobrenja projekata za naredni ciklus. Takođe, planirano je i održavanje sastanaka na ekspertskom nivou, povodom realizacije projekata u narednom periodu, posebno onih koji se odnose na zdravlje ljudi kao i kvalitet vodnih izvora u Crnoj Gori. Na marginama Generalne konferencije planirano je i održavanje sastanaka Oficira za vezu kao i Naučnog foruma o inovacijama za nultu emisiju gasova u životnoj sredini.

Sastav delegacije i troškovi:

Delegacija Vlade Crne Gore biće u sljedećem sastavu:

1. Prof. dr Biljana Šćepanović, ministarka nauke i tehnološkog razvoja u Vladi Crne Gore, šef Delegacije;
2. Mr Smilja Kažić Vujačić, načelnica Odjeljenja za međunarodnu saradnju i Nacionalna kontakt osoba za saradnju sa IAEA u Ministarstvu nauke i tehnološkog razvoja, član Delegacije;
3. Rade Gardašević, pomoćnik direktora Kliničkog centra Crne Gore za inženjering i održavanje opreme, član Delegacije.

Troškovi učešća Delegacije Crne Gore na 67. Redovnom zasijedanju Generalne konferencije Međunarodne agencije za atomsku energiju padaju na teret institucija u kojima su zaposleni članovi Delegacije.